

Gospodarski List.

Glasiło c. kr. kmetijskega društva v Gorici.

Ureduje: Ernest Klavžar.

„Gospodarski List“ izhaja kot priloga „Soče“ dvakrat na mesec in sicer vsak 1. in 3. petek. Udje c. kr. kmetijskega društva in naročniki „Soče“ dobivajo list brezplačno; drugače pa stane list na leto 1 gold. 20 kr. — Naročnina naj se pošilja c. kr. kmetijskemu društvu, dopisi pa odgovornemu uredniku — Rokopisi se ne vračajo.

Štev. 20.

V Gorici, 31. oktobra 1888.

Leto VIII.

Sadjerejem na Goriškem.

Za razvoj sadjereje in sadne kupčije je jako važno, znati, kako se imenujejo posamezne naše sadne vrste. Pri nas pa nemamo določene nomenklature in nekterim sadnim vrstam ne poznamo prav nobenega imena ne domačega, ne znanstvenega. — To je spodpudilo podpisano društvo, da si je priskrbelo o priliki dunajske sadjarske razstave znanstveno razredjeno zbirko nad 250 hruškinih in jabelčnih vrst. Namen tej zbirki je, da bomo lahko primerjali tem nabranim vrstam naše domače sadje in tako pozvedeli in določili prava imena tistih sadnih vrst, katere pridelujemo v deželi in tistih, katere zaslužijo, da jih kolikor možno širimo.

Podpisano društvo se obrača torej do vseh sadjerejev z uljudno prošnjo, naj pošljejo *kakor hitro* mogoče vodstvu tukajšnjega c. kr. svilorejskega in vinarskega poskušališča — kder je razstavljen zbirka in kder jo vsak, kdor se za to zanima, lahko ogleda — uzorce sadja, katero vsakdo prideluje.

Kedar bodo imena določena, bo lahko vsakdo svoje s pravimi imeni zaznamljeno sadje nazaj vzel in si to zapomnil. Ob enem, ko pošljejo uzorce, naj bi gg. sadjerejci tudi naznanili, na kakem zemljišči je rastla vsaka pozamezna vrsta — to je, ali v rodovitni zemlji, debelici ali tančici, v peščeni ali kamniti zemlji in ali je dotična lega podvržena suši ali ne.

Od vsake vrste naj bi se poslali 2 ali 3 komadi, oviti v papir, na katerem bo s črnilom zapisana zaporedna številka dotične vrste, z istimi številkami se bo lahko zaznamovalo tudi drevje, na katerem je sad rasel, in pa sadje, ktero se hrani doma za kupčijo in izmed kojega so se nabrali uzorci.

Če ima kaka vrsta domače ime, naj se tudi to naznani, da se sestavi imenik sé znanstvenimi in domačimi imeni.

Uspeh te preiskave in tega primerjevanja ob-

javi se ob svojem času v interesu sadjarjev na Goriškem.

C. kr. kmetijsko društvo v Gorici

dne 30. oktobra 1888.

J. BOLLE
podpredsednik

VELICOGNA
tajnik.

Goriško sadje na dunajski razstavi.

Razstava, katero je priredilo prve dni oktobra t. l. avstrijsko pomologično društvo na Dunaji v proslavo štiridesetletnice cesarjevega vladarstva, bila je po imenu avstrijsko-ogrska, v istini pa se je razvila v mednarodno, ker so bili na njej častno zastopani tudi sadni pridelki in izdelki z Nemškega, Francoskega, iz Belgije, Italije, Švice, Amerike.

Nad 2000 razstavljavcev je razstavilo obilnih 10.000 sadnih vrst, mej katerimi so prevagovale — kar je z ozirom na letni čas čisto naravno — hruške in jabelka. Tudi sušje vseh vrst, na razne načine umetno izdelano sadje, sadni izlečki, mošt, sučilnice, stikalnice, potem sadno drevje odgojeno po mnogovrstnih načinih — vse to si videl, pregledoval in občudoval na razstavi, katera je bila zares velikanska, menda največa, kar jih je bilo do zdaj sadnih razstav na svetu.

Kakor se posamezne kronovine po svojem obnebj več ali manj prilegajo sadjereji, bili so tudi sadni pridelki — zlasti jabelka in hruške — različno razvite; prvo mesto je zavzimalo južno-tirolsko sadje; dotični razstavni oddelek je bil zares krasen in skoro dovršen tudi gledé razredbe razstavljenega sadja.

Vidi se, da je tirolska sadjereja dosegla v Avstriji med vsemi deželami najvišjo stopinjo — in zato se po njej širi tudi blagostanje v deželi. Za

Priloga „Soči“

Tirolom je razstavila najlepše, najbolj razvito in očitno sadje naša dežela; na njenem oddelku je bilo zastopanih blizu 40 razstavljalcev. A ta razstava se ni odlikovala po zvanjem lišpu, niti po znanstveni razredbi razstavljenih sadnih vrst; malo razstavljalcev je zaznamovalo razstavljeno sadje s praviimi imeni, mnogi niso znali navesti niti domačih imen — in tako je naša razstava sicer v nemala oko in budila okus, a ni mogla zadostovati sadjarskemu veščaku in znanstveniku. Pri vsem tem je jurija prisodila našim razstavljalcem primeroma mnogo odlikovanj. Odlikovani so namreč sé *srebrnimi državnimi svetinjami*:

C. kr. kmetijsko društvo v Gorici, nj. e. France grof *Coronini* v Sempetru, France *Malnič* v Kanalu, bratje *Stabile* v Ogleji, A. *Fabiani* v Kobdilu, *šolski vrt* v Kobaridu, Ivan *Luznik* v Polubinjju pri Tolminu, Ivan *Hrast* v Čiginji pri Volčah; potem sé *srebrnimi društvenimi svetinjami*:

J. *Mastrella* v Ogleji, Luka *Sandrigo* v Ogleji, Ignacij *Kovačič* pri sv. Luciji, zakonska *Cosolo* v Ronkah, vitez Albert *Levi* v Vilanovi in oskrbnitvo baron *Ritter-Záhony*-jevih posestev v Monasteru. Slednjič so odlikovani sé *sreberno državno svetinjo* za razstavljene sadne izdelke (kandirano sadje, sušje, izlečke):

Trgovci v Gorici E. *Alpi et com.*, Peter *Venuti* in I. *Marizza*.

Tudi drugi razstavljalci so poslali prav lepe sadne zbirke na razstavo, posebno vino — in sadjerejsko društvo dornberško in brisko; toda manjkalo je popolnoma vse znanstvene razredbe, večinoma je bilo sadje tudi brez imen in drugih potrebnih pojasnil; jurija pa je menila, da se mora od sadjarskih društev kaj več zahtevati; kakor od posameznikov in zato jima ni pripoznalo posebnih odlikovanj, ampak je pripisovaje zaslugo za skupno sadno zbirko našemu kmetijskemu društvu - njemu odmenila in podelila sreberno državno svetinjo, počastivši tako v občé goriško sadjerejo.

Na sadnem trgu je bila naša dežela prav revno zastopana; smo pač predaleč od Dunaja in letna doba tudi ni bila za naše tržno sadje vgodna; za najlepše naše sadne vrste zlasti za one, ki se pridelujejo v Furlaniji, po Brdih, na Vipavskem in na Krasu, bila je razstava prepozno — za zimsko sadje, kakoršno se prideluje večinoma na gorski strani naše dežele, pa skoro prezgodaj; kajti tako sadje si osveti lice in spopolni ukusnost še le, kadar je nekoliko obležano.

V občé pa smemo biti z izidom dunajske razstave, kolikor zadeva našo deželo, prav zadovoljni; — Akopram so bile naše zbirke le v naglici in ne s posebno skrbnostjo tako rekoč skupaj zbobnane — pripoznavajo vendar sadjarski strokovnjaški listi, med katerimi „Auf dem Laude“ — pri-

loga dunajske „Weinlaube,“ — da je bilo naše sadje na razstavi za tirolskim najlepše in naj bolj razvito.

Kos in ose.

Poročali smo o svojem času, da je bil *kos* v predlanski sesiji našega deželnega zbora na zatožni klopi zaradi sadne tatvine, da ga je zbor sicer krivega spoznal, a da se ima zahvaliti svojemu zagovorniku, potovalnemu učitelju g. Volpiju, da mu je vis. vlada vendar prizanesla, vdvajši se zagovornikovemu razlogu, da *kos* kot mrčesožerec veliko več koristi kmetijstvu, nego mu škoduje kot grozdni in sploh sadni tat. Čujmo zdaj, kaj piše o tem „strokovnjaški list“ *Weinlaube*, kateri mora imeti posebno za trtorejce veljaven glas, ker ga izdaje slavno znani baron *Babo*, ravnatelj klosterneuburške vinarske in sadjarske šole! V letošnji št. 43 tega lista beremo naslednji članek:

Na našem jesenskem sadji in zlasti na pridelkih naših špalirjev zapazujemo letos posebno dvojne živali, te so, kosi in ose. Rane hruške, breskvi in grozdje so njihov plen; mi pa občutimo škodo. Kder se prikaže kak zgođenj sad šireč svojo vonjavo, napade ga *kos*, malo popika, večkrat le posamezne jagode, pa zleti naprej; za njim pridejo ose, pokvarijo in onesnažijo sad, s tem nas pripravijo ob lepe novce, katere bi tudi sicer skupili za namizni osladek. Zato pojdimo v boj zoper oboje živali.

Kamor se prikaže *kos*, razpodi vse druge tice pevke in mrčesožrce; samo nadeležni grabec še shaja z njim. Kot izgled vam bodi dunajski mestni park, v katerem so poprej bivali slavci in druge pevke, ko se zdaj v njem šopirijo samo kosi in grabci. Po pravici pokončujejo na Angležkem po vrzantih oba brez priašanja in če se to tudi pri nas godi v nekaterih takih vrtih, v kojih je lepo sadje glavni vir dohodkov, moramo pripoznati, da imajo lastniki oziroma njihovi vrtnarji popolnoma prav.

Čez sadje in grozdje razpeta mreža ne brani zadosta. Torej: hajd po kosih!

Še huje škodujejo ose. „Oni sad ni najslabši, katerega se lotijo ose“ pravi star, nemški pregovor; a v njem je resnica vse prekrotko izražena; kajti v istini pokončujejo ose *najboljše sadje*. Da bi jih odvrčali ali zadrževali, to je skoro nemogoče. Torej moramo le zato skrbeti, da jih polovimo in vgonobimo. V ta namen se dobivajo na prodaj nalašč napravljene steklenice, katere pa nikakor ne kinčajo špalirjev po vrtih. Nasprotno pa smo se prepričali letos septembra meseca, da vstrezajo istemu namenu prav dobro tudi enake steklenice, kakoršne rabijo dan danes uže po vseh hišah, da vanje muhe lovijo.

Taka mušna steklenica, v kateri se nahaja nekoliko stajušanega špirta, postavi se pod drevesi ali špalirji na kak večji podložek, ali plošček, v kakoršne se devajo cvetlični lonci, in med tri krogle na katerih sloni steklenica, položi se nekoliko lupa ali pa odrezkov prezrelih hrušk. Cele trume os prifrče na nje, a ko hočejo vzleteti, obtičé v steklenici, in pocepajo omamljene na dno ter se potopé v zvođenem špirtu. Mi smo se po skušnji prepričali, da je ta način izvrsten.

Kdor hoče ose popolnoma pokončati, naj poišče osir (osjo zalego) in lahko jo najde, če sledi domov frčočim osam. Osir je navadno na tleh.

Če raztegneš zvečer, kedar je celi ljud doma, pest slame po njem ter jo obliješ malo s petroljem in pa zapališ, ugonobiš na mah celo zalego.

Najnovejše sredstvo, katero vporabljaajo na Francoskem, je to, da položijo sem ter tija po vrtu razrezke prezrelega, sladkega, močno dišečega sadja ter jih pomažejo nekoliko s pivnimi drožji (kvasom). Kedar se ose tega nekoliko najedó, v vbudi se nekda v njihovem životu vrelna bolezen, katera okuži tudi zalego ter vgonobi v prav kratkem času ose sé zalego vred. To priprosto sredstvo zasluži vsakakor, da je poskusimo. Če pomaga, nam bo prav lahko izdatno obvarovati naše namizno sadje in grozdje napadov požrešnih živali.

Kako zelenjad hraniti.

Zelenjad pobirajmo raz grede od pomladi do poletja, in sicer, kedar je najbolj razvita. Popolnoma naj pa dozore samo jesenske rastline. — Sveže ne moremo zelenjadi po leti dolgo ohraniti, le malo dlje vztraja v prav hladnem prostoru, n. pr. v ledenici.

Zelenjad, katero spravljamo jeseni v zimske shrambe, moramo dobro očistiti vsake nesnage ter nepotrebne listja. Z vodo pa izperimo rastline šele, predno jih rabimo. Koreninskim rastlinam odrežimo listje tik gomolje tako, da še lahko poženejo.

V zimski shrambi naj bodo rastline zavaro-vane proti mrazu in toploti ter proti vlagi.

Zavarujemo jih pa tako:

- a) Na plano zemljo položimo rastline drugo poleg druge tako, da so korenine jim obrnene navzdol, pokrijemo jih z listjem in ob hudem mrazu tudi z zemljo.
- b) Okoli kola, zabitega v tla in s slamo ovitega, naložimo zelenjadi na kup v stožec. Kup pokrijemo, kakor sem gori povedal.
- c) Glavnato zelje zložimo na zemljo, ki je sé slamo pokrita, in sicer na kup, ki je za dve do tri

glave visok. Kup pokrijemo, kakor sem vže povedal, okoli njega pa naredimo jarek, po katerem se odtoka deževnica.

- d) V zelenjadno klet prenesemo ob kopnem le tisto zelenjad, katero menimo kmalu porabiti. Klet bodi sicer hladna, a zmrzovati ne sme v njej, ter mora biti za prezračevanje prirejena. Listje tiste zelenjadi, ki je v kleti z zemljo ali peskom prisuta, moramo pridno prebirati in, kar je gujilega, odstranjevati.
- e) V suhe shrambe spravljamo osobito čebulo in česen. Čebulo ali česen moramo vsekakor mraza varovati. Ako shramba nima oken, položimo čebulo na slamo ter jo ž njo tudi pokrijemo.

Nov.

Razne kmetijske vesti.

Bik plemenjak poginil. — Izmed 11 bikov unterwaldenskega plemena, katere je letos naše društvo priskrbelo vipavskim in kraškim živinorejcem, poginil je te dni na vrančnem prisadu nagnagoma oni, koji je bil izročén g. Slamiču v Černičah. Županstvo je naznanilo to z opazko, da obžalujejo tamošnji živinorejci tem bolj zgubo tega plemenjaka, ker je bil lep, in je v vsakeu oziru izvrstno vsrezal.

Kako pregnati krte in poljske miši iz vrtnih gred? — Zveden vrtnar piše o tem tako-le: Vsačo leto so krti razrivali moje vrtné grede. Ker mi je pa znano, da si krt po zimi in v zgodnji pomladi ne razriva svojih poti počresno pod površjem, ampak da se preriva naravnost iz globine navzgor, ni bilo mogoče, vjeti ga v skopec. Trebalo je torej misliti na drugačna sredstva. S petrolejem namočene cunjice so malo, ali skoro nič hasnile, karbolna kislina pa je le tako dolgo učinjala, dokler se ni na dežji znebila svojih lastnosti. Slednjič sem si kupil v lekarnici za nekoliko novcev tako zvanega francoskega olja. (*Oleum animale foetidum*), to je črna, oljnata tekočina, katera širi zelo zoperu duh. Ko sem z nekoliko kapljicami te tekočine namočeno cunjico zagatil v krtino, pregnal sem s tem nadležnega škodljivca in odkar to delo večkrat ponavljam — so moje gredice pri miru, nepoškodovane po krtih in poljskih miših.

Poskušnja mleka. — Kdor se hoče prepričati, je li mleko z vodo zmešano, ali ne, kane naj jedno kapljico na noht svojega palca. Ako kapljica visoko obstoji, je mleko čisto; ako pa razpade, je z vodo mešano. Ali pa se vtakne vezilna igla v mleko. Če mleko na njej obvisi, je z vodo kvarjeno; ako ga nič ne obvisi, je čisto.

Kako obvarovati sadno drevje strupenih zajčjih zob? — Bliža se zima in ko zapade sneg, približal se bode tudi škodljivi zajec sadnim vrtovom, da uniči marsikateremu sadjarju vse veselje. Nekateri gospodarji namažejo svoje sadno drevje z ilovico, drugi zopet z ugašenim apnom. Ilovica prav nič ne izdaja, ker jo takoj dež izpere, apno je že boljše. Drugi povežejo drevesca s slamo — škoda za povezovanje in za čas. Če sneg debelo zapade in vsled hudega mraza na površji zmrzne, prav lahko drži zajca, in ta objé kožo nad slamo, rani krono in drevesce polagoma pogine. Ako ima pa kako mlajše deblo v koži razpoke, zaležejo mrčesi vanje svoja jajca in s slamnatim povezom branimo se škodljivo zalego. — Skušen sadjar, kateremu je zajec na njegovem velikem sadnem vrta mnogo škodoval, pomagal si je slednjič s tem-le cenim a dobrim sredstvom: Jaz vsemen, pravi, 1 del navadne ilovice, 1 del rezega kravjeka in 1 1/2 del ugašenega apna, dam v vse to v kak škač ali vedrico, po številu drevesc, prilijem vode, še boljše pa gnojnice, ter vse to z leseno lopatico dobro premešam, da postane tekoče, da se lahko maže. Nazadnje, predno začnem mazati, prilijem še jeden, dva — ako hočem prav močno narediti — tri mehurje govejega žolča, zopet vse prav dobro premešam ter jamem mazati drevesca s čopičem (penzeljnom) iz ščetin, kakor se rabi za belenje sten. Dvaindvajset let že rabim to sredstvo; drevo očisti mahu, zamori jajčeca mrčesov, ker jila zapre zrak in brani zajcem, da mi ne poškodujejo drevesc, zato morem to ceno in zanesljivo sredstvo vsem sadjarjem prav toplo priporočiti.

Domoljub.

Kako se z mahom zaraščene senožeti očistijo?

V ta namen smo slišali uže mnogo pripomočkov, a skoro vsi so predragi ali pa pretežki. Malo dela in stroškov nam bo prizadelo, če bomo tako le ravnali: Precej ko skopni sneg in se zemlja malo otaja po vrhu, dobro prevlecimo z mahom zaraščene senožeti z železno brano. Ona izruje iz zemlje mnogo mahu, ki se potem na kup spravi in sežge. Če ponovimo to delo vsako pomlad, bode mah v malo letih z naših senožeti popolnoma iztrebljen. Kedor ga pa hoče v dveh letih s svoje senožeti iztrebiti, naj jo spomladi z neugašenim, v moko zdrobljenim apnom poštopa, dobro z železno brano prevleče, nabrani mah sežge in senožet, če mogoče, nekoliko z gnojnico zalije. Namesto apna se tudi gips prav dobro obnese. Da po senožetih, ki so z mahom zaraščene, ne raste rada trava, to ve vsak kmetovalec. Take senožeti so večinoma mokre in prav zato jim posebno ugajata apno in gips. Kedor ne verjame našemu nasvetu naj poskuša to, kar priporočamo, na manjšem prostoru. Če bode tako ravnal, popravil bo dotični kos senožeti v prav kratkem času.

Sadni kis ali jesih za dom. — Posestniki sadja si za domače potrebe lahko sami kis napravijo in ni jim potrebn izdavat denarja za to tekočino. Res, da se te reči ne rabi posebno veliko, a vsak krajcar je dober, če se more prihraniti. Domači kis iz sadja napravlja se na prav priprost način. Vzame se velik prsten ali kameniten lonec ali majhen sodček, v to posodo devajo se lupine in obrezki od sadja, ki se za domače potrebe lupi ali pa obrezuje in razrezuje. Ti ostanki se potem z vrelo vodo polijejo in sicer toliko, da voda čez nastopi. Kedar se zopet kaj obrezkov naredi, denejo se k prejšnjim in prilije se zopet kropka, da se vse zalije. Tako dela se, dokler ni posoda polna. Ko je pa polna, naj se skrbno s prtom pokrije in ob solnčnih dneh na solnce postavi. Ob hladnem vremenu naj se pa k peči ali ognjišču prenese. Drugih reči ni potreba nič privedati. V šestih do osmih tednih se je voda v izvrsten lepo rumen kis spremenila. Ta kis ima bolj prijeten okus mimo fabriškega in je tudi bolj zdrav.

Mir.

Tržne cene

31. oktobra t. l. v Gorici.

		od gold.		do gold.	
Pšenica	100 k.	7	—	8	—
Koruza	"	7	—	7	50
Rž	"	7	—	7	50
Ječmen	"	6	50	7	—
" pehan	"	11	—	11	50
Oves	"	5	80	6	50
Fižol	"	8	—	12	—
Ajda	"	8	—	8	50
Riž (fin)	"	22	—	24	50
Riž navaden	"	20	—	21	50
Riž indijsk	"	13	50	17	50
Seno	"	2	20	2	40
Slama	"	2	4	2	10
Češplje (goriške črne)	"	14	—	20	—
Breskvice (suhe)	"	27	—	40	—
Fige (suhe)	"	14	—	18	—
Maslo (kuhano)	1 k.	—	95	1	08
Maslo (surovo)	"	—	78	—	84
Sir (Bovški prav star)	"	1	25	1	30
" " star	"	—	80	1	—
" " nov	"	—	56	—	60
Vino črno furlansko	"	22	—	25	—
	100 litrov	—	—	—	—
Vino črno kraško	"	22	—	25	—
Vino belo Dornber.	"	16	—	18	—
Vino belo briško	"	17	—	27	—